

УДК37(091)4/9

© Глушич В.В., 2016 р. <http://orcid.org/0000-0002-1753-467X>

Глушич В.В.

ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛАХ

У публікації стисло охарактеризовано провідні аспекти виховання підлітків в американських школах. Зокрема розкрито соціально-педагогічні основи шкільного виховання учнів, створено психологічну модель процесу особистісного зростання підлітка та виявлено психологічні закономірності й специфічні особливості цього процесу в підлітковий період.

Автором проаналізовано та схарактеризовано особливості профільної диференціації навчання американських учнів старшої школи. Визначено сучасні тенденції формування змісту освіти в державних школах США та розвитку альтернативної середньої освіти в Америці.

Окрім того, значна увага приділяється організації виховання підлітків та співпраці школи й родини щодо виховання молодого покоління, що дало змогу під час наукового пошуку з'ясувати специфіку морального, соціального та громадянського виховання підлітків у загальноосвітніх школах США та розкрити суть гендерно орієнтованого підходу до навчання та виховання американських учнів.

Ключові слова: *виховання, методи і форми навчання, навчальний процес, підлітковий вік, середня школа.*

Глушич В. В. Ведущие аспекты воспитания подростков в американских школах. В публикации кратко охарактеризованы ведущие аспекты воспитания подростков в американских школах. В частности раскрыты социально-педагогические основы школьного воспитания учащихся, создана психологическая модель процесса личностного роста подростка, и выявлены психологические закономерности и специфические особенности этого процесса в подростковый период.

Автором проанализированы и охарактеризованы особенности профильной дифференциации обучения американских учеников старших классов. Определены современные тенденции формирования содержания образования в государственных школах США и развития альтернативного среднего образования в Америке. Кроме того, значительное внимание уделяется организации воспитания подростков и сотрудничества школы и семьи по воспитанию молодого поколения. Это дало возможность во время научного поиска выяснить специфику нравственного, социального и гражданского воспитания подростков в общеобразовательных школах США и раскрыть суть гендерно ориентированного подхода к обучению и воспитанию американских учеников.

Ключевые слова: воспитание, методы и формы обучения, учебный процесс, подростковый возраст, средняя школа.

Hlushych V. V. The Leading Aspects of Adolescents' Education in American Schools. The publication briefly characterizes the leading aspects of adolescents' education in American schools. In particular the social-pedagogical bases of pupils' school education are revealed; the psychological model of the process of an adolescent's personal development is created; the psychological regularities and the specific peculiarities of this process during adolescence are identified.

The author analyzed and characterized the features of the profile differentiation of American high school students' education. The modern tendencies of the educational content formation in American state schools and the development of alternative secondary education in America are determined.

In addition, considerable attention is paid to the organization of adolescents' education and to the cooperation of school and family on the young generation's education. As a result, during the scientific search the specifics of adolescents' moral, social and civic education in American comprehensive schools is revealed; the essence of the gender oriented approach to American students' training and education is determined.

Keywords: *education, methods and forms of education, educational process, adolescence, secondary school.*

Постановка проблеми. Вивчення і всебічний аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про значний інтерес науковців до проблеми виховання підлітків та необхідністю забезпечити якісне виховання школярів й недостатністю інформації про країни, що досягли значних успіхів у цьому аспекті, зокрема про США.

Актуальність обраної проблеми зумовлюється необхідністю вивчення й критичного осмислення питань виховання підлітків у школах США, що сприятиме підвищенню ефективності шкільного виховання підлітків в Україні, удосконаленню його змісту, форм і методів. Саме розв'язанню цієї проблеми ми приділяємо увагу у своєму дослідженні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що увага зарубіжних учених зосереджена навколо питань виховання підлітків в американських школах. Особливо у цьому напрямі цінні праці видатних учених, а саме: А. Біне, Б. Вашингтона, Т. Джефферсона, Дж. Локка, Г. Манна, Е. Меймана, Е. Торндайка, С. Холла, Б. Франкліна та ін., які суттєво вплинули на формування американських традиційних цінностей, організацію релігійного та трудового виховання, поширення ідеї «американської свободи», ідеї демократизації системи освіти, розвиток реформаторської та експериментальної педагогіки, обґрунтування концепції розвитку особистості.

Але, незважаючи на значну кількість публікацій і певні досягнення в теорії і практиці виховання шкільної молоді, дана проблема продовжує залишатися предметом постійних наукових пошуків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проведений аналіз засвідчив про те, що виховання американських підлітків у школах США не були предметом окремого дослідження.

Формулювання цілей статті: здійснити аналіз проблеми шкільного виховання молодого покоління в США.

Виклад основного матеріалу. Витоки ідей виховання учнів в американській школі сягають часів заснування перших шкіл на території сучасних Сполучених Штатів. Початком середньої освіти в Північній Америці вважають відкриття в 1635 році церковною громадою Бостона міської латинської граматичної школи, що давала класичну освіту підвищеного рівня. Ідея створення таких шкіл швидко поширилася і в інших містах, і вже до середини XVIII століття міські школи стали провідними серед освітніх установ Північної Америки.

В 1647 році в штаті Масачусетс був прийнятий Закон про створення в цій колонії громадських шкіл. Разом із тим американська школа прагнула перейняти багато чого від шкіл континентальних країн, що було закономірно. По-перше, довгий час американські штати були колоніями Англії; по-друге, упродовж декількох століть в Америку суцільним потоком приїздили переселенці з різних країн, які привозили і свої традиції, і свої уявлення про виховання молодого покоління. Як наслідок, вплив англійців на формування суспільно-політичних поглядів колоністів виявився найбільш значним. І цей вплив чітко відобразився на розвитку шкільної системи виховання і педагогічної думки.

Велика заслуга в становленні системи освіти нової буржуазної держави належить видним американським просвітителям Б. Франкліну та Т. Джефферсону.

Так, у другій половині XVIII століття в низці північноамериканських колоній виникли приватні загальноосвітні заклади нового типу – академії, діяльність яких позитивно вплинула на розвиток змісту, форм та методів виховання в американській школі. Перший

такий заклад заснував у 1749 р. в Пенсильванії Б. Франклін. Окрім предметів класичного циклу, в академії Б. Франкліна передбачалося вивчення політичної та економічної історії, природознавства, низки інших наукових дисциплін. Академія складалася з трьох відділень, а учням надавалася можливість вибору за типом освіти: класична, філологічна чи математична. Утворена Академія стала провідним навчальним закладом Америки, а також відзначалась особливостями організації навчально-виховного процесу.

Зауважимо, що просвітницька справа в США була пов'язана з боротьбою за незалежність, зі становленням і зміцненням держави. Декларація незалежності США 1776 року, складена Т. Джефферсоном, була першою декларацією прав людини, яка проголошувала республіканські і буржуазно-демократичні свободи, у тому числі рівне право на безкоштовну освіту.

Одним із досягнень суспільного розвитку в США є той факт, що засновники американської держави добре усвідомлювали роль школи і морального виховання її учнів у становленні демократичної держави. Т. Джефферсон, що склав у 1778 р. план розвитку системи освіти, глибоко вірив, що саме школа допоможе співгромадянам в усвідомленні почуття високої моральної відповідальності, життєвонеобхідної як для їх власної безпеки, так і для порядку в державі.

Становленню систематичного виховання в американській середній школі сприяло підписання Томасом Джефферсоном булли про загальне поширення знань (1779 р.), в якому говорилося про впровадження загальної обов'язкової освіти, що охоплювала б усі верстви населення, забезпечувала б достатній рівень освіти та основи морального, релігійного і трудового виховання.

Необхідно звернути увагу на те, що американські державні діячі, просвітителі Б. Франклін і Т. Джефферсон були також і визначними педагогами свого часу, вони глибоко знали і розуміли школу свого часу. Їхні пропозиції про необхідність реформування виховної системи американських шкіл – заклики не державних діячів, а людей,

які глибоко проникли в суть питань педагогіки та дитячої психології. Вони відкидали стару класичну систему освіти й виховання та давали розгорнуту програму нової системи, що успішно могла поєднати в собі навчання та виховання. Вони не просто перераховували шкільні предмети, які слід було б вивчати, а намагалися розкрити виховну роль кожного з них, переконати в цінності отриманих знань для практичної діяльності людей. Рекомендації Б. Франкліна і Т. Джефферсона про деякі методи і шляхи вивчення цих предметів – також свідчення того, що і до цих суто педагогічних проблем вони ставилися з великою увагою.

Американські просвітителі не обмежувалися розробкою програми виховання і освіти, а думали про перетворення сучасного їм суспільства шляхом загального поширення знань. Надаючи величезного значення розуму, науці, освіті, вони відіграли значну роль у поширенні передових для свого часу ідей Просвітництва, боролися за світську школу [7].

В США в XIX столітті почався активний процес розробки загальнонаціонального шкільного законодавства щодо системи навчання та виховання. Так, протягом XIX століття в окремих штатах були видані акти і постанови, які законодавчо визначили діяльність навчальних закладів. Шкільні закони окремих штатів були багато в чому схожими. Безпосереднє керівництво школами здійснювали ради, обрані громадою.

Штати зберігали за собою право контролю над діяльністю шкіл, визначення принципів освіти та виховання, типів навчальних закладів, термінів і програм навчання, змісту освіти, органів шкільного управління, розподілу коштів на освіту.

Основу освітньої політики середини XIX століття продовжувала складати ідея школи як інституту соціалізації особистості, згідно з якою виховання виступало як засіб адаптації людини в суспільстві. Поширення трудових шкіл (Р. Оуен, В. Маклюр, Йосип Неф), усвідомлення особливої ролі морального виховання (Г. Манн, Б. Вашингтон), прогресистська концепція Г. Спенсера, виникнення і

розвиток педології (Е. Торндайк, С. Холл, А. Біне, Е. Мейман) значно вплинули на формування американських традиційних цінностей [3].

Американці навчилися цінувати інтелектуальні гідності: відчуття відповідності обставин і часу, вільний обмін досвідом між суспільством і його вченими-наставниками. За традиційними поняттями, американці були менш освіченими, але вони створювали нові цінності освіти та виховання. Американське життя надало гнучкості ставленню людини до своїх знань і самої себе. Це призвело до появи нового ідеалу шкільного виховання, до якого має прагнути середня освіта, – виховання цілісної особистості на основі реальної дійсності, яка сягає корінням у колоніальну епоху [1].

Перша половина ХХ століття відзначена потужним реформаторським рухом (І. Еліот, У. Беглі, С. Холл), який помітно змінив традиційно академічний статус середньої школи. Доведена до крайності ідея прагматичності педагогіки (надмірно жорсткий зв'язок навчання з практикою) призвела до звуження кола знань, необхідних для вироблення в учнів наукового світогляду, а також до формалізму в організації виховної роботи з учнями середньої школи.

В результаті пропагування прогресивних педагогічних ідей, заснованих на принципах гуманізму та патріотизму, відбулися зміни в середній школі, закріплені Національною Асоціацією освіти (НАО) у документі «Провідні принципи середнього освіти» (1918 р.).

Варто зазначити, що головними цілями середньої школи НАО проголосила підготовку гідного громадянина, гарного сім'янина, професійного працівника та гарного споживача. Підкреслимо, що увесь зміст виховної системи середньої школи було підпорядковано цій провідній меті. «Учень повинен керуватися ясным розумінням сутності демократії. Мета демократичного устрою полягає в тому, щоб кожен член суспільства міг розвивати свої здібності, беручи участь у діяльності, спрямованій на поліпшення добробуту кожного і всього суспільства в цілому», – наголошувалося в документі комісії Конгресу США [4].

Таким чином, мета виховання громадян, відданих ідеалам буржуазної демократії у першій половині ХХ століття, визначалася як

одна з головних. «Учень повинен розуміти, що він разом з усіма несе відповідальність за збереження демократії, і бути переконаним, що сама демократія є тим ідеалом, який створюється ним самим» [5].

Варто зазначити, що в умовах постійного пошуку виховних ідеалів у першій половині ХХ століття у середніх школах США виник особливий реформаторський напрям виховання – «Соціальна педагогіка», який знайшов своє відображення в концепції П. Наторпа. Виховання і освіта в соціальній педагогіці П. Наторпа перетворювалися на вироблення взаємин особистості і суспільства на основі єдності розуміння життєвих цінностей і норм. Як логічне продовження пошуку шляхів соціалізації особистості в індустріальному суспільстві виникли система індивідуального навчання (Карлтон Уошберн «Віннетка-план») і альтернативна система індивідуалізованому навчанню (Хелен Паркхерст «Дальтон-план»). Установлено, що в 30-і рр. ХХ ст. відомим американським філософом і педагогом Дж. Каунтсом були висунуті нові виховні ідеї ре конструктивізму, які передбачали процес реконструкції досвіду учня, у першу чергу, соціального, таким чином, щоб він міг стати основою для «реконструкції суспільства». У роки економічної та соціальної кризи в США, коли на школу покладалося завдання «створення нового громадського порядку», ці ідеї були актуальними для системи шкільного виховання [2].

Становленню виховної системи у американській школі сприяло створення в 1936 р. Національною асоціацією освіти Комісії визначення шкільної політики, яка опублікувала документ під назвою «Цілі освіти в американській демократії» (1938 р.). У цьому документі всі завдання освіти були розподілені на чотири групи:

- 1) самореалізації;
- 2) людських взаємин;
- 3) громадянської відповідальності;
- 4) економічної ефективності.

Необхідно зазначити, що комісія зробила особливий акцент на громадянському вихованні школярів у дусі прихильності ідеалам

демократії. У центрі уваги опинилися питання виховання в школярів суспільної активності, знання ними своїх прав і обов'язків, соціальної структури суспільства, діяльності політичних інститутів. У документі комісії були чітко сформульовані завдання виховання в школярів поваги до закону, здатності «Неухильно дотримуватися вірності демократичним ідеалам» [8].

Але варто зазначити, що практичні вміння та навички, необхідні в повсякденному житті, зазнали критики. «Стає незрозумілим, – писав американський педагог Н. Джексон, – що важливіше: «освічений громадянин», «освічений споживач», «освічений працівник» чи «освічений сім'янин» [6].

Американські педагоги і психологи першої половини ХХ століття (М. Адлер, У. Беглі, Б. Боде, Д. Дьюї, У. Кілпатрік, Р. Хатчінз), спираючись на традиційні цінності американського народу, поклали початок кільком напрямкам, які підготували ґрунт для затвердження гуманістичної парадигми громадянської освіти та виховання в американській середній школі.

Ідеологічним підґрунтям громадянської освіти молодих поколінь як майбутніх громадян Америки виступають такі філософські течії, як екзистенціалізм, прагматизм, позитивізм. Ідеологічна стратегія розвитку теорій громадянського виховання розгортається в руслі руху від технократичних підходів до гуманістичної парадигми соціалізації та розвитку особистості, підготовки юних громадян до успішної життєдіяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що сучасна модель виховання американських підлітків побудована на моделі виховання започаткованої в минулих століттях.

Вивчення проблеми шкільного виховання молодого покоління в школах США суттєво вплинули на формування американських традиційних цінностей, що сприяло швидким темпам розвитку освіти в країні. В українському суспільстві актуального звучання можуть

набути елементи досвіду американського підходу до виховання підлітків, а саме: активний процес розробки загальнонаціонального шкільного законодавства щодо системи навчання та виховання, поширення трудових шкіл, поєднання навчального та виховного процесів. Ця публікація не вичерпує усі аспекти заявленої проблеми. До перспективної тематики подальшого наукового пошуку можна віднести питання виховання дітей в американських школах на різних етапах розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурстин Д. Американцы: Колониальный опыт / Пер. с англ. – М., 1993. – С. 204-205
2. Гончаров Л. Н. Школа и педагогика США до второй мировой войны. – М., 1972. – С. 234-241
3. История педагогики. / Под ред. А. И. Пискунова. – М., 1998. – 230 с.
4. Bull B. L. Is Systematic Reform in Education Morally Justifiable? // Studies in Philosophy of Education. – 1996, vol.15, #1/2. – P. 13-20.
5. Cardinal Principles of Secondary Education. – Washington, 1918. – p. 10.
6. Jackson N. Reviewing the Purposes of American Education, – N.Y., 1946. – 84 p.
7. Thayer V. T. Formative Ideas in American Education.– N. Y., 1970. – P. 85-86.
8. The Purposes of Education in American Democracy. – Wash., 1938. – 158 p.